

Щукіна Юлія,
*кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувачка кафедри
театрознавства Харківського національного університету
мистецтв імені І. П. Котляревського, Харків*

ПЕРШИЙ СЕЗОН ДЕРЖАВНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗКОМЕДІЇ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ, МАНІФЕСТИ, ПІДСУМКИ (ЗА АРХІВНИМИ МАТЕРІАЛАМИ)

Матеріали Центрального Державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВУУ) дали змогу виявити, що у заснованого восени 1929 року в столиці УРСР театру Державна Українська Музкомедія (ДУМК) був не один театр-попередник. Перший – Російська музична комедія на чолі з головним режисером Ф. Таганським, який ще в сезоні 1928–1929 років працював у приміщенні колишнього Театру ім. Т. Шевченка. Театр грав переважно віденську оперету, але пробував виконувати і радянські твори. Російська оперета в Харкові викликала велику цікавість публіки, втім, стала джерелом скандалу в мережі державних радянських театрів. У тому числі через те, що примадонни Т. Бах і (?) Волкова отримували на місяць 2000 і 1200 рублів, тоді як їх дублерка Л. Білецька – 140 рублів (Нейві, 1929) (для порівняння – зарплатня головного режисера театру «Березіль» Леся Курбаса становила 750 рублів). Саме в цьому приміщенні було відкрито ДУМК, і деякі представники театру-попередника увійшли до складу нового театру. Крім того, впродовж 1928 – літа 1929 років центральною і східною Україною гастролював театр під назвою І-ша Українська музкомедія (*До Управління...*, 1929, 6) під керівництвом режисера Д. Гайдамаки і директора Д. Колесниченка.

Отже, новий державний український театр у Харкові постав в умовах жорсткої конкуренції та – певної мірою – на противагу і на заміщення їх у театральному просторі України. Державну Українську Музичну Комедію було утворено після тривалої дискусії в республіканській пресі 1920-х рр.

Мета заснування нового державного театру зі спільно виділеним міськвиконкомом і Народним Комісаріатом Освіти бюджетом 40000 рублів (*Витяг з протоколу №12...*) для першого сезону вимальовується з документів літа 1929 року. Засідання Президії ВУКу РОБМИС ухвалило, «що Харківська укмузкомедія має республіканське значіння» (*Там само*). В Операційному плані ДУМК читаємо: «Музична комедія – найбільш успішна форма театального впливу, найлегше сприймається і найбільше відвідується масовим глядачем <...> мусить бути використана як засіб будівництва української пролетарської

культури» (*Операційний плян....* с. 27). Щодо репертуару в плані зазначалося: «Ударнішим настановленням репертуару є настановлення на сучасну радянську Музкомедію, найперше – українську, потім – перекладну. Окремо необхідно звернути увагу на ревію, завести його як постійну форму праці» (*Там само*, с. 29).

Підготовча робота театру розпочалася 1 вересня 1929. Відкриття сезону планували у період з 15 жовтня до 1 листопада. Однак через проблему з закупівлею реостатів, за якими заступник директор О. Кузьмінов був відраджений до Ленінграда, сезон ледь встигли відкрити 1 листопада.

Важливу інформацію про соціальні орієнтири нового театру містять маніфести керівництва ДУМК, які поширювалися на підприємствах у вигляді двосторонніх типографських флаєрів: «Лист до робітників та службовців міста Харкова» (він висував до центру уваги глядача не «буржуазну» оперету, а радянську музичну комедію, національну за змістом та інтернаціональну за формою) (МТМКУ. Р 1319, с. 1) та «Лист до робітничої молоді міста Харкова» (у якому йшлося: «Своєю новизною, сучасністю, бадьорістю та молодим завзяттям нова Українська Музкомедія має стати чинником нової української соціалістичної культури, виховувати нового громадянина, бадьорого активного будівника» (МТМКУ. Р 1319, с. 3).

В Операційному пляні Української Музичної Комедії зафіксовано такі цифри штатних одиниць: акторів – 22, стажерів – 5, хору – 20, балету – 20, оркестру – 26 (*Операційний плян....*, с. 28). Флаєр до відкриття театру поіменно фіксує членів колективу в кількості двічі більший, ніж в Операційному пляні: головний режисер Б. Балабан, режисер Л. Клещеїв, співрежисер Д. Козачківський, режляборанти О. Леїн, Я. Зорбо, С. Макарченко, головний художник М. Панадіаді, диригент Б. Крижанівський, «балетмайстер та зав. хореографічної частини Є. Вігілев», фахівець з української хореографії В. Верховинець. Серед 27 акторок трупі привертають увагу вже знамі Ю. Росіна, (М.?) Вольгемут та молоді героїні В. Новінська, Н. Попова. У чоловічому складі трупі (23 особи), в тому числі, актори-бездільці А. Бучма, О. Івашутич, І. Білашенко, Ф. Радчук, Д. Козачківський. Станом на 1 листопада 1929 року штатний розпис театру включав 27 артистів балету і 26 оркестрантів (МТМКУ. Р 1319, с. 5-7). Важливі повноваження були покладені на зав. організацією масового глядача П. Петренка. Адже наповнення найбільшої в Україні театральної зали (3500 місць) стало викликом для молодого театру. На етапі планування роботи нового театру було визначено, що 40 % вистав має відбуватися для організованого глядача. Щоб зробити театр доступним для робітників, встановлювалася система талонів зі знижкою на ціну квитків на 40%.

Урочистості з приводу відкриття театру відбувалися на урядовому рівні. Виступали: секретар ЦК КПБУ П. Постишев представники республіканської

преси, представники 17 фабрик і заводів, керівники театрів України Лесь Курбас, Василь Василько, Г. Юра, М. Терещенко, журналісти, автори І. Кулик, І. Микитенко, Михайль Семенко, М. Вериківський та ін.

Особливістю ДУМК стала тісна методологічна і кадрова співпраця з театром «Березіль». Ця співдружність ще більш посилилася ситуативно (до березня сезону 1929-1930 р. через капітальний ремонт «березільці» репетирували і грали у приміщенні ДУМК, поруч з новоутвореним музичним театром). Дебютний сезон ДУМК не можна назвати успішним. З анонсованого в першому сезоні репертуару з шести вистав вдалося втілити лише чотири: «Орфей у пеклі» (1.11. 1929), «Циганський барон» (грудень 1929) і – в порядку форсмажорних репертуарних рішень – «Гейшу» (7.02.1930) та «Королеву невідомого острова» (20.04.1930). Програмні вистави Б. Балабана «Орфей у пеклі» з текстом Остапа Вишні та «Королева невідомого острова» за його власною п'єсою, не отримали підтримки глядачів, про що свідчать цифри їх прокату (щоденний репертуар театру в газетах «Харьковский пролетарий» і «Комуніст»). У другому півріччі обидві прем'єри кілька разів переносилися, що псувало репутацію молодого театру. Внаслідок цього вже в березні 1930 року змінилося керівництво театру. Учня Л. Курбаса, актора і режисера Л. Предславича замінив в.о. директора О. Кузьмінов, а вже за кілька місяців цю посаду обіймав П. Петренко. Б. Балабана заступив Я. Бортник. Режисер і актор театру Д. Козачківський, як і диригент Б. Крижанівський, були переведені на роботу до другої Державної музкомедії (Донецького тресту). З травня 1930 року ДУМК відправився на літні гастролі до Чернігова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Витяг з протоколу № 12 засідання Президії ВУКу РОБМИС. Про хід організації Української Музичної комедії в м. Харкові (1929, 24 липня). ЦДАВОВУУ. Ф. 166. Оп. 6. Т. 6. Од. зб. 10796. 36.
2. Витяг з протоколу № 12-199 Постанови президії Харківського окружного виконавчого комітету Про українізацію Харківської музичної комедії (1929, 15 липня). ЦДАВОВУУ. Ф. 166. Оп. 6. Т. 6. Од. зб. 10796. 33.
3. До Управління мистецтв Н.К.О. Копія колективу І-ої Української Музкомедії. Сумський виконком. Інспектура Наросвіти. 29 трав. 1929. № 915. ЦДАВОВУУ. Ф. 166. Оп. 6. Т. 6. Од. зб. 10796. 6.
4. Нейві (1929, 17 січня). За лаштунками харківської оперети. «Хам у фраку» забув, що знаходиться в радянською театрі. Пролетарій № 4.
5. Операційний плян Української Музичної Комедії ХОУВП на сезон 1929-30 року (1929). ЦДАВОВУУ. Ф. 166. Оп. 6. Т. 6. Од. зб. 10796. 27-32.
6. Лист до робітників та службовців міста Харкова, Лист до робітничої молоді міста Харкова (1929). Музей театрального, музичного і кіномистецтва України. Р 1319. 8 с.